

УДК 140.8+008 (7.01)

Н. Радіонова

**ПІД ЗНАКОМ Г. СКОВОРОДИ:
КУЛЬТУРНИЙ ПРОФІЛЬ І ДИЗАЙН
ДОБИ МОДЕРНУ**

Анотація

Статтю присвячено дослідженню специфіки структурування простору української модерної культури в контексті сквородинівської філософської традиції. Доведено, що у проєкціях сквородинівської традиції на сучасність найбільш чітко простежується проблема становлення модерної особистості, суттєвими рисами якої є раціональні мотиви, що є проявом «філософії серця», яка передусім є філософією свободи. Навіть у важкі часи надскладних випробувань війною, українське суспільство звертається за дороговказом до Г. Сковороди. Основний акцент зроблено на спільних витоках «філософії миру» Г. Сковороди з європейською традицією миробудівництва, фундамент якої було закладено Е. Роттердамським. Доведено, що філософські інтуїції Г. Сковороди, його культурно-антропологічні та релігійно-антропологічні розвідки засвічують входження культурної ойкумени Слобідської України до європейського «товариства еразміанців». Саме вони стверджували суголосні Г. Сковороді ідеї – війна суперечить християнству, основою миру є ідея толерантності та неприпустимість поділення народів на сили Добра і Зла.

Основною метою даної статті є експлікація деяких сенсів філософсько-літературної творчості Г. Сковороди, які визначили культурний профіль доби Модерну та

DOI: <https://doi.org/10.34142/2312-1076.2025.1.105.02>

залишаються відкритими для трактувань у різноманітних контекстуальних просторах ХХІ століття. Відповідно до мети та завдань статті було розроблено методологічну програму у поєднанні історичних, літературознавчих, культурологічних досліджень, що дозволило розглянути персоналізм і дивергентність думки Г. Сковороди, на більш вищому рівні абстракції у темпоральних рамках Модерну. Це дозволило проаналізувати декілька ключових понять філософії миру, які є наскрізними у творчості Г. Сковороди та чітко прослідковуються в українській модерній літературі. Було з'ясовано, що саме поняття свободи утворює діалектичну єдність світоглядних орієнтирів Г. Сковороди у горизонтах «видимого» і «невидимого» як у ретроспективі, так і перспективі соціокультурного буття українського народу.

Ключові слова: *модерн, політичні і культурні кордони, культурний дизайн, філософія миру, свобода, українська літературна традиція, філософсько-антропологічний аналіз.*

Radionova N. UNDER THE SIGN OF G. SKOVORODA: CULTURAL PROFILE AND DESIGN OF THE MODERN AGE

Abstract

The article is dedicated to the study of the peculiarities of structuring the space of Ukrainian modern culture in the context of the Skovoroda philosophical tradition. It is substantiated that, in the projections of Skovoroda's tradition onto modernity, the issue of the formation of a modern personality is most clearly discernible. Essential characteristics of this personality include rational motives, which are an expression of the "philosophy of the heart" – a philosophy of

freedom at its core. Even during the most challenging times of war and extreme trials, Ukrainian society seeks guidance in the works of H. Skovoroda. The article emphasizes the shared origins of Skovoroda's "philosophy of peace" with the European peacebuilding tradition, the foundation of which was laid by Erasmus of Rotterdam. It is demonstrated that Skovoroda's philosophical insights, as well as his cultural-anthropological and religious-anthropological reflections, illuminate the integration of the cultural ecumene of Sloboda Ukraine into the European "Erasmian community." This community upheld ideas consonant with Skovoroda's thought: that war contradicts Christianity, that the foundation of peace lies in the concept of tolerance, and that dividing nations into forces of Good and Evil is unacceptable.

The primary goal of this article is to explicate certain meanings within H. Skovoroda's philosophical and literary work that defined the cultural profile of the Modern era and remain open to interpretation across various contextual spaces of the 21st century. In accordance with the goals and objectives of the study, a methodological framework was developed that combines historical, literary, and cultural approaches. This made it possible to examine the personalism and divergence of Skovoroda's thought at a higher level of abstraction within the temporal framework of Modernity. This approach enabled the analysis of several key concepts of the philosophy of peace that run through Skovoroda's work and are distinctly reflected in Ukrainian modern literature. It was established that the concept of freedom constitutes the dialectical unity of Skovoroda's worldview within the horizons of the "visible" and "invisible," both in the retrospective and prospective dimensions of the sociocultural existence of the Ukrainian people.

Keywords: *modernity, political and cultural boundaries, cultural design, philosophy of peace, freedom, Ukrainian literary tradition, philosophical-anthropological analysis.*

Вступ

В багатогранному світі інтелектуальної історії доби Модерну життєтворчість, світоглядні переконання, філософські ідеї, символічні та часто парадоксальні літературні образи Г. Сковороди, його внутрішня музика слова, насичена біблійними алюзіями, утворюють цілісність на межі часу та простору від раннього до пізнього модерну та несподівано перегукуються з філософськими ідеями постмодерну. Ясна річ, що він не належить до тих мудреців, думки яких спіймані духом часу. Адже думки, сюжетна розповідь, дія його творів звучать в душі античної настанови *rem tene* (тримай річ), адресовані тим читачам, хто діалектично натренував свій розум, щоб у «видимому» побачити «невидиме». В цьому сенсі Г. Сковорода є надзвичайно сучасним філософом, бо імпульси, що надходять з його філософічних творів, висвітлюють патології кожної наступної епохи кризь оптику тих, хто здатний піднятися до рівня умо-бачення та умо-споглядання в сенсі Платонівського «просвітлення», буквального «освітлення» Божественним Світлом у Августина Блаженного та інтелектуальної «освіченості» Просвітництва, перший досвід теоретичного обґрунтування якого здійснено у добу раннього Модерну.

У структуруванні простору української модерної культури провідну роль відіграла філософізація, підґрунтя якої склала «філософія серця» Г. Сковороди. Завдяки синтетичному поєднанню сквородинівських прозрінь з раньомодерними практиками життєтворчості, прихованими орієнтирами яких були ідеї І. Канта, зокрема,

репрезентовані на початку XIX століття через посередництво Й. Фіхте та Й. Шада, Слобожанщина демонструє унікальний досвід локального конструювання нової соціальної і культурної реальності модерного зразка. Саме у проєкціях сквородинівської традиції на сучасність актуалізується питання становлення модерної особистості в габітусі якої потужно виражені раціональні мотиви, що є проявом «філософії серця», яка передусім є філософією свободи. Навіть у важкі часи надскладних випробувань війною, українське суспільство звертається за дороговказом до Г. Сковороди, бо він наш «світоч, який, як ніколи, об'єднує націю у священній війні за свободу і українську ідентичність» (Бойчук Ю, 2024, с. 159)

У лабораторії сучасного сквородознавства дослідницька оптика переважно фокусується на реконструкції інтелектуальної біографії Г. Сковороди на кшталт «українського Діогена», «слобожанського Сократа», «нашого Еразма», «мандрівного філософа» та «медіума барокової культури» та ін., де великий пласт праць присвячений розвідкам впливу творчості Г. Сковороди на розвиток української духовної культури, серед яких варто відзначити праці Д. Багалія, В. Зіньківського, Н. Левченко, М. Поповича, Л. Ушкалова, Д. Чижевського та ін. Однак, за межами поля теоретичної рефлексії й досі залишається роль філософських інтуїцій Г. Сковороди у актуалізації множинних ренесансів доби Модерну.

Основною метою даної статті є експлікація деяких сенсів філософсько-літературної творчості Г. Сковороди, які визначили культурний профіль доби Модерну та залишаються відкритими для трактувань у різноманітних контекстуальних просторах XXI століття.

Методи дослідження

Специфіка визначення теоретико-методологічного підходу та відповідного методологічного інструментарію зумовлена необхідністю застосування міждисциплінарного підходу у поєднанні історичних, літературознавчих, культурологічних досліджень. Застосування міждисциплінарного інструментарію дозволить розглянути персоналізм і дивергентність думки Г. Сковороди на більш вищому рівні абстракції як метод і проект, у темпоральних рамках Модерну. Особливу значущість має метод антропологічної інтерпретації у поєднанні з історичною реконструкцією, феноменологічний аналіз і подвійна герменевтика, а також медіологічний підхід.

Результати і дискусії

В історії філософської думки існує принаймні шість понять, які формують основні сенси європейської культури від класичних часів до сучасності. Це такі поняття як Мир, Справедливість, Свобода, Добро, Краса, Мудрість.

Війна в Україні та її трагічні наслідки заставляють замислитися над найбільш прозорою очевидністю, що саме Мир є аксіологічним компасом людського буття і, відповідно, фундаментальною основою перелічених вище понять. Звертаючись до «філософії миру» в історичній ретроспективі варто наголосити, що семантики миру беруть свій початок з міфології та набувають подальших інтуїцій в творчості Платона, Аристотеля, Томи Аквінського та Еразма Ротердамського. До речі, останній був першим серед тих хто відстоював ідею вічного миру. Його праця «Скарги Миру» (1517 р.) заклала фундамент сучасної європейської культури миролюбства, у витоків формування якої на теренах України стояв Г. Сковорода. Загальновідоме гасло Ротердамського – миролюбство і злагода – основний

загальний закон Всесвіту – є наскрізним і для Г. Сковороди (Култаєва, 2023, с. 11)

Варто зазначити, що філософські інтуїції Г. Сковороди, його культурно-антропологічні та релігійно-антропологічні розвідки засвічують входження культурної ойкумени Слобідської України до європейського «товариства еразміанців». Саме вони стверджували суголосні Г. Сковороді ідеї – війна суперечить християнству, основою миру є ідея толерантності та неприпустимість поділення народів на сили Добра і Зла. Варто наголосити, що Сковородинівська оцінка творчості Еразма Ротердамського, як дороговказу для самовизначення та самоствердження людини на шляху до свободи, випередила час, спричинивши ренесансний розрив, започаткований на семантиках розуму, загальних умов, за яких можливий вічний мир (І. Кант «До Вічного миру», 1795 р.).

На відміну від І. Канта, який розумів людину як теоретичний конструкт, що підпорядковується всезагальному законодавству та діє відповідно до принципу розумності і всезагальності, Г. Сковорода розуміє людину виходячи із семантик християнської етики. Подібно Еразму, він намагався розкрити онтологічну природу гідності і свободи людини, як створену Богом. Категоріальне визначення ідеї миру Г. Сковорода надає через серце – як передусім гармонію людини, Всесвіту і Бога. Як філософ він послідовно дотримується духовних орієнтирів християнського віровчення для досягнення стану внутрішньої і зовнішньої гармонії.

Безперечно, уважний читач і палкий прихильник сквородинівської традиції, незважаючи на діаметрально протилежні способи філософування, відразу збагне певні лінії перетину між моральним обов'язком Канта і вченням

про «сродність» Сковороди. Мова йде про філософію ідеалізму, започатковану І. Кантом і розвинуту в європейському культурному просторі Шеллінгом, Фіхте, Шиллером, Новалісом, а також її транслювання у культурно-освітній простір Слобожанщині ХІХ ст., через посередництво І.Б. Шада. «ІІІ пафосом», – за влучним спостереженням Б. Шалагінова, – «були мораль, активний вчинок, творчість та шлях перебудови світу» (Шалагінов, 2013, с. 126). Безперечно, щось дуже суттєве поєднує Сковороду і Канта ніж майстерність слова і новаторство думки, радше – це творення універсальної картини світу, яка прийнятна до кожного культурного-інтелектуального простору і часу.

Друге вузлове питання яке є наскрізним для формули миру – це Справедливість. Шлях розбудови миру теоретично обґрунтований у філософії І. Канта і евристично насичений символікою миру в творчості Г. Сковороди має спільні глобальні модерності, в основі яких лежить принцип антропологічної і соціальної справедливості.

Зробимо невеличкий теоретичний відступ, щоб прояснити деякі розбіжності у розумінні філософського і літературного модерну. У філософії проект «модерн» розпочинається на теренах Європи у ХVІ столітті, традиційно поділяється на ранній, зрілий, пізній та у загальних рисах визначається через структурні цілераціональності, а саме: в науковому просторі розщепленням на суб'єкт і об'єкт пізнання, у повсякденному – раціоналізацією життєвого світу та закріпленням нових зразків соціалізації людини, шляхом формування Я-ідентичностей (Габермас Ю., 2001, С. 12-15). До прообразів ранньомодерного способу життя можна віднести винахід друкарського верстата (1440 р.), введення григоріанського календаря (1582 р.), та встановлення

великих годинників на площах тогочасних європейських міст, що принципово змінює сприйняття часу. Потрібно звернути увагу, що в домодерному суспільстві був відомий тільки конкретний час дії, абстракція – «годинник відраховує час» є культурним винаходом доби Модерну. Відчуття плинності часу породжує нові культурні техніки управління часовими процесами, такі як ведення щоденників та замовлення власних портретів, щоб залишити нащадкам спомин про себе, хоча такі практики життєтворчості були доступні тільки заможним людям, безсумнівно це показник як змінюється спосіб організації соціального простору і часу. Як слушно зауважує відомий англійський історик І. Мортімер: «поєднання трьох речей – друкарського верстата, використання місцевих мов і духовне значення Біблії – кинуло виклик домінуванню духівництва і ринку в обміні інформацією, і врешті-решт перетворило Європу на освічене суспільство» (Мортімер І., 2021). У добу пізнього Модерну, коли людство переживає революцію в технологіях письма, такий культурний досвід є надзвичайно важливим (Пухнер М., 2022).

Безперечно, як зауважує провідний філософ сучасної Німеччини В. Вельш, – «у самому модерні, котрий ми відрізняємо від нового часу, існують істотні відмінності, наприклад, між модерном раціоналізації, модерном естетичної екзистенції і модерном лібералізму» (Вельш В., 2004, с. 63). Як вже зазначалося вище, модерний досвід раціоналізації життєвого світу демонструє Словідська Україна початку ХІХ ст., де у цей час структурувалося мультикультурне суспільство з посиленою чутливістю до сприйняття європейської ідеї у її модерних інтерпретаціях (Radionova N., 2023). Варто зазначити, що в регіонах, які перебували в колоніальній зоні, а тиск офіційної ідеології російської імперії був занадто очевидним, модернізація

набувала національного спрямування, агентами якої в той час виступили професори-іноземці шойно відкритого Університету. В даному контексті варто звернути увагу на такий момент, що проникнення модерних смислів на терени тогочасної України було неоднорідним і радше фрагментарним. Зокрема, як зазначає Р. Лехнюк, процеси суспільної модернізації Галичини, яка географічно, за слушним висловом автора, стояла на порозі модерного світу, викликали чимало світоглядних і ідеологічних протистоянь (Лехнюк Р., 2019). Врахування у сучасних соціокультурних контекстах досвіду культурного відчуження і встановлення нових культурних кордонів, які принципово не співпадали з політичними є надзвичайно важливим.

Повертаючись до полеміки літературного модерну, варто навести декілька думок. Щодо літературознавства, то «прикметник модерний звичайно вживають для позначення нового напрямку, що постав наприкінці XIX століття як реакція на попередні стилі, зокрема, на романтизм, реалізм і натуралізм і на пов'язані з ними світогляди та світосприйняття. Проте чітко визначеної хронології модернізм немає» (Онишкевич Л., 2009) Багаторівневий аналіз української літератури XX століття наголошує на тому, що починаючи з роману В. Винниченка «Поклади золота» можна відзначити сюжетні і стилістичні вкраплення постмодерністської дійсності в модернізмі (Дніпровський А., 2024, с. 97). Якщо розглядати українську літературу в антропологічній перспективі, таке розуміння пропонує О. Галета (Галета О., 2023), або в сенсі В. Вельша, як зразок діагнозу і зразок терапії (Вельш В., 2004), то контури сквородинівської традиції, зазнаючи художніх ускладнень, проступають у творчості Лесі Українки, Івана Франка, Миколи Гоголя.

Сковородинівська тема гармонії людини і природи відлунує у «Лісовій пісні», перетворюється на символ сили яка змагається з соціальним злом у «Камінному господарі», стає символом протистояння – «В катакомбах». Екзистенційно насичені, дієві і драматичні образи та поетика літературного слова Лесі Українки по праву належать до європейської модерної традиції. Проте, незважаючи на суспільну запитаність її творчості, «окремі драми досі залишаються інтерпретаційним викликом для читачів і дослідників» (Галета О., 2023, с. 22).

Миколі Гоголю, напевно, вдалося відчути стрижневу суперечність життя як співіснування світів, що лежить в основі людського буття. Досліджуючи українську людину у нормальній повсякденності «Вечорів на хуторі біля Диканьки» та у часи випробувань спокусами «солоденьких» ерзаців москвофільства, він створює образи-концепти (життя-реальність, життя-відчуженість, життя-мрія, життя-фікція, життя-розіграш, життя-гра), використовуючи культурні техніки розрізнення видимого і невидимого, які застосовував у своїй творчій обсерваторії Г. Сковорода (Култаєва М., 2023).

«Перехресні стежки» І. Франка сюжетно продовжують тему соціальної несправедливості, розгортаючи багатопланову картину життя Галичини кінця ХІХ ст., в якій віддзеркалюються емоційні переживання конфлікту між ідеалом і реальністю гоголівської людини та бачення України Г. Сковородою, як частини європейської культури.

Наступним центральним поняттям концептуальної моделі Миру і найвищою людською цінністю є Свобода. Це поняття містить в собі найістотніші дефініції соціокультурного, національно-політичного, духовно-екзистенційного буття українського народу. Внутрішня

свобода вибору і свобода волі посідає першорядне місце в українському кордоцентризмі.

Поняття свободи утворює діалектичну єдність світоглядних орієнтирів Г. Сковороди у горизонтах «видимого» і «невидимого» майбутнього українського світу. Тож цілком можна припустити, що його слова: «Дух свободи нас в нас родить» (Сковорода Г., 2011, с. 54), виявилися пророцтвом нового культурного ренесансу в Україні, який з часом отримав назву «розстріляного відродження».

До загальних ключових характеристик творчості представників «розстріляного відродження» варто віднести такі риси як духовна та інтелектуальна свобода, прагнення до творчого самовираження і національної ідентичності, критика тоталітаризму та трагічний гуманізм і екзистенційна модерність. Семантики миру в трагічних реаліях радянського терору для багатьох письменників і художників розстріляного відродження часто стають символами Миру. Це й образ дому в романі В. Підмогильного «Місто», образ рідної землі в поезіях М. Хвильового, образ птаха в поезії М. Семенка та символічні маркери українського етносу в творчості бойчукістів.

Резонансний потенціал символіки миру Г. Сковороди відчутний у художній творчості українського шістдесятництва. Підставою для такого узагальнення є ґрунтовна праця Л. Тарнашинської, присвячена дослідженню поетичних аспектів українського шістдесятництва (Тарнашинська Л., 2019). Авторка пише: «Можливо, однією з найпосутніших проблем, яку винесло на поверхню шістдесятництво, є проблема внутрішньої свободи те екзистенційне поняття, яке приходило до шістдесятників не скільки через праці представників цієї філософської течії – Камю, Сартра та ін. .... скільки через

власний досвід» (Тарнашинська Л., 2019, с. 547). Однак, наскільки би людина не намагалася сприймати себе як автономну особистість, вона є невіддільною частиною тієї чи іншої національної соціокультурної системи, яка цементує цілісність індивідуального досвіду у культурних кодах історичної пам'яті.

Отже, символічні образи філософії миру в українській літературно-мистецькій традиції уособлюють Добро, Красу і Мудрість української людини, підкреслюють її особистий зв'язок з Батьківщиною та рідним краєм, асоціюються з міцністю українського духу, здатністю вистояти попри складні екзистенційні випробування, вселяють непохитну віру і надію на краще життя, представлену Г. Сковородою: «Вже веселка яскраво заграла, неначе голубка мир звіщувала» (Сковорода Г., 2011). Тож, є всі підстави стверджувати, що культурний профіль і культурний дизайн українського літературного модерну визначила сквородинівська традиція. Принаймні екзистенційні пошуки свободи, репрезентовані в українській культурі в образах філософії миру, відбувалися під знаком Г. Сковороди.

Висновки

Підсумовуючи, варто повернутися до початкової думки, основним лейтмотивом якої є пошук і розробка ресурсів для реалізації Формули Миру. Якщо більш прагматично підходити до розбудови миру, то на глобальному рівні Україна потребує дієвого механізму припинення війни на справедливих засадах збереження територіальної цілісності та повернення до кордонів 1991 р. – на рівні прямого реагування міжнародної спільноти, тобто посилення мілітаризованої зовнішньої допомоги. Але українське суспільство має краще розуміти причинно-наслідкові зв'язки між елементами, що складають і

визначають реакцію глобальної спільноти. Формування позитивного іміджу України, через пробудження відчуття спільної відповідальності у світової спільноти, яка, нарешті, має перейти від співпереживання до співчуття, як активної форми підтримки. Ось чому до формулювання Формули Миру треба підходити з особливим фокусом на духовному виробництві.

Філософія миру, репрезентована на теренах України під знаком Г. Сковороди, визначила культурний профіль доби Модерну як шлях свободи у творчих інтуїціях та взаємозв'язках митців різних жанрів і професійного спрямування – науковців, літераторів, художників, музикантів і кінематографів, які, незважаючи на ідеологічні, політичні, естетичні перипетії свого часу послідовно розбудовували формулу миру, фундаментальними поняттями якої є Справедливість, Свобода Добро, Краса, Мудрість.

Українська філософсько-літературна традиція є втіленням екзистенційних переживань українського народу через соціальну і політичну несправедливість, узагальнює пошуки українською людиною внутрішньої свободи та мужності бути мудрими, добрими та зберігати моральну красу вчинку. В надскладних умовах війни життєтворчість сучасних українців є не скільки втечею від війни, творчо переосмисленою О. Забужко у форматі філософської есеїстики, скільки миробудівною відповіддю (Забужко О., 2022).

Наостанок варто наголосити, що постійно перебуваючи під повітряним і наземним терором, місто Харків і харків'яни вражають своєю життєздатністю, мужністю бути, за будь-яких обставин, провідним інтелектуальним і культурним центром сучасної України.

Література

Бойчук Ю., Левченко Н. (2024) Григорій Сковорода – ключова постать в українській духовній традиції від давнини до сучасності. Наукові записки ХНПУ ім. Г.С. Сковороди. Літературознавство. Вип. 1(103).

Вельш В. (2004). Наш постмодерний модерн. Пер з нім. А. Л. Богачова, М. Д. Култаєвої, Л. А. Ситніченко. Київ: Альтепрес.

Галета О. (2023). Нова словесність: українська література в антропологічній перспективі: наукове видання. Львів: Видавництво Українського католицького університету.

Габермас Ю. (2001). Філософський дискурс Модерну / пер з нім. В.М. Купліна. Київ: Четверта хвиля.

Дніпровський А. (2024). Паноптикум. Література : статті та есеї. Київ: Yakaboo Publishsng.

Забужко О. (2022). Найдовша подорож. Київ: Видавничий дім «Комора».

Култаєва М., Радіонова Н. (2023). Просвітницька мобільність і романтичне прискорення: Г. Сковорода та М. Гоголь (філософсько-освітні та культурно-антропологічні розвідки). Київ: Вид-во «Людмила».

Лехнюк Р. (2019). На порозі модерного світу: українські консервативні середовища в Галичині в першій чверті ХХ століття. Львів: Літопис.

Мортімер І. (2021). Яке століття бачило найбільше змін і чому це важливо для нас. Пер. з англ. Я. Машико. Харків: Вид-во «Ранок» : Фабула.

Онишкевич Л. (2009). Текст і гра. Модерна українська драма. Львів: Літопис.

Пухнер М. (2022). Писаний світ. Як література формує історію. Київ: Темпора.

Сковорода Григорій. (2011). Повна академічна збірка творів / За редакцією проф. Леоніда Ушкалова. – Харків – Едмонтон – Торонто : Майдан; Видавництво Канадського Інституту Українських Студій.

Тарнашинська Л. (2019). Українське шістдесятництво: профілі на тлі покоління (історико-літературний та поетикальний аспекти). Київ: Смолоскип.

Шалагінов Б. (2013) Класики і романтики: Штудії з історії німецької літератури ХУІІІ-ХІХ століть. Київ: Вид. дім «Києво-Могилянська академія».

Radionova N. (2023). The Genesis of Globalization in Culture and Upbringing in Eastern Ukraine Introduction / Kultura i wychowanie w globalnym i lokalnym świecie LIBRON. Contributors: Agnieszka Michalkiewicz-Gorol; Zbigniew Nowak dr.

References

Boichuk, Y., & Levchenko, N. (2024). Hryhorii Skovoroda – a key figure in the Ukrainian spiritual tradition from antiquity to modernity. Scientific Notes of Hryhorii Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University. Literary Studies, (1[103]).

Welsh, V. (2004). Our Postmodern Modernity. (A.L. Bohachova, M.D. Kultaieva, & L.A. Sytnichenko, Trans.). Kyiv: Altempresse.

Haleta, O. (2023). New Verbal Art: Ukrainian Literature in Anthropological Perspective. Lviv: Ukrainian Catholic University Press.

Habermas, J. (2001). The Philosophical Discourse of Modernity. (V.M. Kuplin, Trans.). Kyiv: Fourth Wave.

Dniprovskiy, A. (2024). Panopticon. Literature: Articles and Essays. Kyiv: Yakaboo Publishing.

Zabuzhko, O. (2022). *The Longest Journey*. Kyiv: Komora Publishing House.

Kultaieva, M., & Radionova, N. (2023). *Enlightenment Mobility and Romantic Acceleration: Hryhorii Skovoroda and Mykola Gogol (Philosophical-Educational and Cultural-Anthropological Explorations)*. Kyiv: Ludmyla Publishing.

Lekhniuk, R. (2019). *On the Threshold of the Modern World: Ukrainian Conservative Communities in Galicia in the First Quarter of the 20th Century*. Lviv: Litopys.

Mortimer, I. (2021). *What Century Saw the Most Change and Why It Matters to Us*. (Y. Mashiko, Trans.). Kharkiv: Ranok Publishing; Fabula.

Onyshkevych, L. (2009). *Text and Play. Modern Ukrainian Drama*. Lviv: Litopys.

Puchner, M. (2022). *The Written World. How Literature Shapes History*. Kyiv: Tempora.

Skovoroda, H. (2011). *Complete Academic Collection of Works* (Ed. by Prof. Leonid Ushkalov). Kharkiv – Edmonton – Toronto: Maidan; Canadian Institute of Ukrainian Studies Press.

Tarnashynska, L. (2019). *Ukrainian Sixtiers: Profiles Against the Background of a Generation (Historical-Literary and Poetic Aspects)*. Kyiv: Smoloskyp.

Shalaginov, B. (2013). *Classics and Romantics: Studies on the History of German Literature of the 18th–19th Centuries*. Kyiv: Kyiv-Mohyla Academy Publishing House.

Radionova, N. (2023). *The Genesis of Globalization in Culture and Upbringing in Eastern Ukraine*. In A. Michalkiewicz-Gorol & Z. Nowak (Eds.), *Culture and Upbringing in a Global and Local World*. Kraków: LIBRON.

*Рукопис статті отримано 18 листопада 2024 року
Рукопис затверджено до публікації 09 січня 2024 року*

Інформація про автора

Радіонова Наталія Василівна – доктор філософських наук, професор, в.о. завідувачки кафедри філософії Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди.

E-mail: radionova_natali@i.ua,

Orcid: <https://orcid.org/0000-0001-7624-5539>

Radionova Nataliia Vasylivna – Doctor of Philosophical Sciences, Professor, H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University.

E-mail: radionova_natali@i.ua

Orcid: <https://orcid.org/0000-0001-7624-5539>